

شناسایی شایستگی‌های پایه مفسران طبیعت برای آموزش محیط‌زیستی بوم‌گردشگران

مهندس امیرعلی برومند^۱، دکتر محمدجواد امیری^{۲*}

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش محیط‌زیست، گروه برنامه‌ریزی، مدیریت و آموزش محیط‌زیست، دانشکده

محیط‌زیست، دانشگاه تهران، ایران

۲- استادیار گروه برنامه‌ریزی، مدیریت و آموزش محیط‌زیست، دانشکده محیط‌زیست، دانشگاه تهران، ایران

* نویسنده مسئول: Mjamiri@ut.ac.ir

چکیده

هدف پژوهش حاضر، شناسایی شایستگی‌های پایه مفسران طبیعت برای آموزش محیط‌زیستی بوم‌گردشگران با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی بود. مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر را محیط‌بانان مناطق تحت حفاظت کشور، کارشناسان آموزش سازمان حفاظت محیط‌زیست و اعضای هیئت علمی متخصص در حوزه‌های مختلف علوم محیطی با علاقه‌ی مشترک پژوهشی بوم‌گردشگری (اکوتوریسم) تشکیل دادند. جهت نمونه‌گیری هدفمند از روش گلوله‌برفی استفاده شد به‌گونه‌ای که ۹ نفر تارسیدن به اشباع داده‌ها با مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته در پژوهش شرکت داده شده‌اند. اعتبار پذیری کدگذاری‌های انجام شده از روش بازبینی اعضا و بررسی هم‌کار صورت پذیرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد شایستگی‌های پایه مفسران برای آموزش محیط‌زیستی بوم‌گردشگران شامل دانش پایداری (سواد اکولوژیکی و سواد میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی)، بینش پایداری (ارزش‌ها و باورهای حفاظت‌گرایانه) و رفتار پایداری (کنشگری فردی و جمعی) است. براساس نتایج پژوهش توصیه می‌شود این شایستگی‌ها به‌مثابه راهنمای عمل برای طراحی و برنامه‌ریزی برنامه‌های تربیت محیط‌بان و آموزش‌های ضمن خدمت مفسران شبکه مناطق تحت حفاظت استفاده شود تا برتاثیرگذاری بازدهی بوم‌گردشگران افزوده و بستر تحقق هرچه بیشتر رسالت آموزشی سازمان حفاظت محیط‌زیست فراهم شود.

واژگان کلیدی: آموزش، پایداری، تفسیر، پایداری.

مقدمه

دوران معاصر، بستر تولید و بازتولید مسائل پیچیده و چندبعدی محیط‌زیستی است که هر لحظه بر دامنه‌ی آن‌ها افزوده می‌شود. یکی از مهم‌ترین این مسائل، نحوه‌ی تعامل انسان و محیط‌زیست و کمیت و کیفیت سفرهای طبیعت‌گردی است. همین

اولین همایش ملی
پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

دغدغه موجب شده تا محققان در شاخه‌ای از مطالعات میان‌رشته و فرارشته‌ای به بررسی چگونگی حضور مسئولانه و تفرج پایدار انسان در طبیعت بپردازند. با بررسی پژوهش‌های این حوزه، آموزش محیط‌زیست گردشگران در راستای حرکت به سوی تحقق دکترین پایداری به عنوان اصلی‌ترین راه‌حل توسعه بوم‌گردشگری^۱ پایدار یافت می‌شود (۱).

در تعریف کلاسیک اتحادیه جهانی حفاظت و یونسکو از آموزش محیط‌زیست، هدف از این اقدام شناسایی ارزش‌ها و توضیح مفاهیم به منظور ایجاد مهارت‌ها و گرایش‌های مورد نیاز برای درک و شناخت وابستگی‌های میان انسان، فرهنگ او و محیط‌زیست پیرامونش معرفی شده که کاملاً با فلسفه فعالیت‌های بوم‌گردشگری (اکوتوریسم) پایدار همسو است. به علاوه آموزش محیط‌زیست یکی از الزامات بوم‌گردشگری می‌باشد که موجب می‌گردد اهداف مدنظر در این قسم سفرها به طبیعت تحقق یابد (۲).

امروزه در سراسر جهان حضور انسان در طبیعت، خصوصاً در رویشگاه‌های حساس و شکننده و نقاط داغ تنوع‌زیستی، با راهبردهای مختلفی نظیر ایجاد و توسعه شبکه مناطق تحت حفاظت و تعیین پهنه‌های بوم‌گردی تحت مدیریت قرار گرفته است. این مسئله به معنای منع کامل انسان از حضور در محیط طبیعی نیست، بلکه تلاشی برای ساماندهی و هدف‌مندسازی آن به شمار می‌رود. بنابراین، کانالیزه کردن و غنی‌سازی بازدیدها از طبیعت به کمک مفسران زبده‌ی طبیعت به نحوی که موجب توسعه دانش، نگرش و رفتار حفاظت‌گرایانه و پایدار در بوم‌گردشگران شود مهم‌ترین استراتژی‌ها جهت برنامه‌ریزی پایدار طبیعت‌گردی در عرصه سرزمین است. در این راستا، هدف پژوهش حاضر، شناسایی شایستگی‌های پایه مفسران طبیعت برای آموزش محیط‌زیستی بوم‌گردشگران با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی بود.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از منظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، کیفی با رویکرد پدیدارشناختی است. هم‌چنین پدیده مطالعه‌شده، براساس دیدگاه معرفت‌شناختی تفسیری و برپایه ذهنیت افراد بررسی می‌شود. شرکت‌کنندگان این پژوهش شامل ۲ نفر از محیط‌بانان مناطق تحت حفاظت کشور، ۳ نفر از کارشناسان آموزش سازمان حفاظت محیط‌زیست و ۴ نفر از اعضای هیئت علمی متخصص با علاقه‌ی مشترک پژوهشی بوم‌گردشگری بودند که براساس نمونه‌گیری هدفمند از نوع گلوله‌برفی انتخاب شدند. کفایت تعداد مصاحبه‌ها براساس دستیابی به «اشباع نظری» و «حداکثر تنوع» در پاسخ‌ها تأیید شد.

برای گردآوری اطلاعات، از مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. مصاحبه‌ها به صورت چهره‌به‌چهره و در مدت زمان میانگین ۲۰ دقیقه‌ای انجام شد. برای اطمینان از روایی، قبل از آغاز هر مصاحبه، توافق ذهنی میان محقق و مصاحبه‌شونده‌ها ایجاد شد. پس از انجام مصاحبه‌ها، متون پیاده‌سازی و برای تحلیل یافته‌ها، از مدل هفت مرحله‌ای کلازی^۲ استفاده شد.

^۱ Ecotourism

^۲ Colaizzi Method

اولین همایش ملی
پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

در نهایت، برای اعتبارسنجی یافته‌ها، براساس معیارهای ارائه‌شده از سوی کرسول و میلر^۳، از روش «بازبینی اعضا» و «بررسی همکار» استفاده شد. در نهایت، ضریب توافق ۰/۷۸ به دست آمد که بیانگر توافق مطلوب در بین کدگذاران است.

نتایج و بحث

مفسران و مربیان طبیعت، کارگزاران اصلی آموزش محیط‌زیستی در شبکه مناطق تحت حفاظت هرکشوری هستند و با کوشش خردمندانه آن‌ها است که هدف‌های معاونت آموزش و مشارکت‌های مردمی سازمان محیط‌زیست می‌تواند تحقق یابد. آنچه بوم‌گردشگران در عرصه طبیعت کسب می‌کنند، متأثر از خصوصیات و شایستگی‌های علمی، فرهنگی، تربیتی و اجتماعی مفسران است و تحت تعلیمات آن‌ها است که بوم‌گردشگران بر اثر توسعه شناختی و کسب تجربه‌های طبیعت، به رعایت اصول اخلاق محیط‌زیستی زیست‌بوم‌محوری گرایش پیدا می‌کنند و در نوع نگرش و رفتار آن‌ها با طبیعت تحول ایجاد می‌شود. در پژوهش پدیدارشناسانه‌ی حاضر تلاش شد به کمک مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته از میان نظرات خبرگانی و تجربیات زیسته‌ی محیط‌بانان، کارشناسان و متخصصان بوم‌گردشگری (اکوتوریسم) شایستگی‌های پایه مفسران طبیعت برای آموزش محیط‌زیستی بوم‌گردشگران شناسایی شود.

نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که شایستگی‌های پایه مفسران برای آموزش محیط‌زیستی بوم‌گردشگران شامل دانش پایداری (سواد اکولوژیکی و سواد میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی)، بینش پایداری (ارزش‌ها و باورهای حفاظت‌گرایانه) و رفتار پایدار (کنشگری فردی و جمعی) است. براساس نتایج پژوهش توصیه می‌شود، این شایستگی‌ها به‌مثابه راهنمای عمل برای طراحی و برنامه‌ریزی برنامه‌های تربیت محیط‌بان و آموزش‌های ضمن خدمت مفسران شبکه مناطق تحت حفاظت استفاده شود تا بر تاثیرگذاری بازدیدهای بوم‌گردشگران افزوده و بستر تحقق هرچه بیشتر رسالت آموزشی سازمان حفاظت محیط‌زیست فراهم شود.

نتیجه‌گیری

از یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت شایستگی‌های پایه مفسران طبیعت مجموعه‌ای ترکیبی از صفات، توانمندی‌ها و مهارت‌های فردی و جمعی ناظر به همه جنبه‌های هویت فردی، جمعی و حرفه‌ای هستند که برای تقویت ذهنیت مشترک از ارزش‌های حفاظت‌گرایی در بوم‌گردشگران و ادای رسالت حرفه‌ای آن‌ها در معرفی طبیعت و ایجاد علاقه میان بوم‌گردشگران و محیط طبیعی زیستن آن‌ها ضروری می‌باشند. هم‌چنین می‌توان گفت مفسران شایسته می‌توانند با ترکیب دانش نظری و عملی، مهارت‌های شناختی، رفتار و ارزش‌های حفاظت‌گرایانه بوم‌گردشگران را تقویت نمایند.

³ Creswell & Miller

منابع

1. Aswita, D. (2018). Environmental education and ecotourism for sustainable life: Literature study. *Jurnal Ilmiah Peuradeun*, 6(1), 17-30.
2. Skanavis, C., MATSINOS, Y. G., & Petreniti, V. (2004). Environmental education potential for Greek ecotourism. *International journal of environmental studies*, 61(6), 735-745.

Identifying the basic competencies of nature interpreters for the environmental education to the eco-tourists

Eng. Amirali Broumand¹, Dr. Mohammadjavad Amiri^{2*}

1. Master Student of Environmental Education, Department of Planning, Management and Environmental Education, Faculty of Environment, University of Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Planning, Management and Environmental Education, Faculty of Environment, University of Tehran, Iran.* Corresponding author: Mjamiri@ut.ac.ir

Abstract

The purpose of the current research is to identify the basic competencies of nature interpreters for the environmental education of eco-tourists with a qualitative approach and phenomenological method. Participants were rangers, education experts from the department of environment and faculty members with a common research interest in ecotourism. The snowball method was used for targeted sampling. In such a way that 9 experts participated in the research until data saturation was reached with a semi-structured in-depth interview. The validity of the coding was done by colleague review and peer review. The findings of the research showed that the basic competencies of interpreters for the environmental education of eco-tourists include sustainability knowledge (ecological literacy and interdisciplinary and supra-disciplinary social, economic and environmental literacy), sustainability attitude (protectionist values and beliefs) and sustainable behavior (individual and collective agency and activism). Based on the results of the research, it is recommended that these competencies can be used as a practical guide for designing and planning environmentalist training programs and in-service training for interpreters of the network of protected areas in order to increase the impact of eco-tourism and provide a basis for the realization of the educational mission of the Environmental Protection Organization.

Keywords: Education, Sustainability, Interpretation, Sustainability.